

Samenvatting onderzoek: Taalbeleid op de rails

Onze school had nog geen taalbeleid ontwikkeld. Ik wilde onderzoeken of taalbeleid vanuit een team kon worden ontwikkeld. Taalbeleid is erop gericht om middels een gemeenschappelijke didactische aanpak taalvaardigheden en taalniveau van leerlingen te verbeteren. Op mijn school werken docenten in teams en in leerhuizen voor vier tot zes klassen. Ik heb in team 6 en bij de klassen havo 3 en vwo 3 via een enquête onderzocht welke taalproblemen leerlingen ervaren en of er verschil is in perceptie tussen docenten en leerlingen. Bovendien heb ik onderzocht bij welke vaardigheden leerlingen hulp willen, welke hulp docenten nodig vinden en wat de houding van docenten is t.a.v. taalbeleid.

Uit de leerling-enquête bleek bij leerlingen duidelijk behoefte te zijn aan hulp bij samenvatten en tekstbegrip. Leerlingen gaven aan moeite te hebben met het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. Er was wat spelling betreft een verschil in perceptie tussen docenten en leerlingen. Vooral havoleerlingen dachten dat ze wel redelijk konden spellen. Een grote groep leerlingen vroeg echter wel om ondersteuning bij spelling. De docent Nederlands signaleerde in toetsen dat een grote groep leerlingen spellingfouten maakte.

Docenten zagen de noodzaak van taalbeleid en de bereidheid om eraan mee te werken was groot, zo bleek uit de docentenenquête. De meerderheid van de docenten in het team vond spelling het grootste probleem, maar ook samenvatten en begrijpend lezen werden genoemd. Spelling is niet alleen een taak voor het vak Nederlands. Het belang van en de waardering voor correcte spelling en formulering onderstrepen door er binnen alle vakken aandacht aan te besteden, draagt bij tot een grotere motivatie om foutloos te spellen. Die aandacht zou kunnen bestaan uit het markeren van spelfouten en fouten in formulering om het vervolgens te laten verbeteren of uit het apart beoordelen van spelling en formuleren bij schrijfoopdrachten en verslagen. Het team was bereid hieraan mee te werken, maar niet iedereen voelde zich capabel genoeg. Niet alle docenten waren bereid extra scholing te volgen. Verbetering van de spelling werd in eerste instantie bij de sectie Nederlands neergelegd.

De verschillen in perceptie tussen docenten en leerlingen gaven aan dat docenten met name de vwo-leerlingen overschatten als het om tekstbegrip, samenvatten en het onderscheiden van hoofd- en bijzaken gaat. De docent Nederlands constateerde in toetsen dat vwo-leerlingen net als havo-leerlingen problemen hebben met tekstbegrip of het maken van een samenvatting. Leerlingen en docenten geven aan dat hulp bij tekstbegrip, samenvatten en het onderscheiden van hoofd- en bijzaken wenselijk is.

Het team wilde naar aanleiding van de resultaten van de enquête aan de slag met het verbeteren van taalvaardigheden als het onderscheiden van hoofd- en bijzaken en het maken van schema's of samenvattingen. Met mijn interventieonderzoek wilde ik nagaan of en hoe we als team een vorm van taalbeleid, in dit geval gericht op hulp bij het onderscheiden van hoofd- en bijzaken, voor onze doelgroep kunnen ontwikkelen en uitvoeren en of deze vorm van taalbeleid leerlingen taalvaardiger maakt.

Het onderscheiden van hoofd- en bijzaken is een vaardigheid die bij alle vakken die worden gegeven door teamdocenten aan de orde komt. Het gaat hier om de vakken Nederlands, Engels, Duits, Frans, aardrijkskunde, wiskunde, natuurkunde en muziek. Bij wiskunde, natuurkunde en scheikunde moeten leerlingen bepalen wat bij de talige opdracht nu eigenlijk de opgave is die ze moeten oplossen en welke informatie ze daarbij nodig hebben. Bij vakken als Nederlands, Engels, Duits, geschiedenis en aardrijkskunde hebben leerlingen vaak te maken met grote

stukken tekst . Ook bij het leren van toetsen is het onderscheiden van hoofd- en bijzaken het leren maken van schema's en samenvattingen van belang.

Een taalactiverende didactiek is erop gericht dat de leerling leert door te doen, te vergelijken en te reflecteren op zijn handelen Door meer taalgebruik uit te lokken, zowel schriftelijke als mondeling brengt de docent een leerproces in gang. Didactische taalsteun bestaat uit gerichte steun bij het begrijpen en zelf produceren van (nieuwe) taal. Taalsteun kan de vorm hebben van een stappenplan, het voordoen of laten zien hoe vaardigheden uitgevoerd moeten worden en het laten uitproberen van een strategie.

Optredend als taalexpert legde ik het team een plan van aanpak voor waar ze op konden reageren. In de lokalen en in de zelfwerkruimtes zouden posters komen te hangen met kernbegrippen die betrekking hebben op het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. Bij de klassenassistenten lagen steunkaarten voor begrijpend lezen, studerend lezen, informatie structureren, en samenvatten. Op die kaarten staat o.a. uitleg van wat begrippen inhouden, vragen die leerlingen zichzelf kunnen stellen om tot een beter inzicht te komen en tips. Iedere docent kreeg een handleiding met taal didactische tips. Het team gaf aanvullingen en verbeterpunten ten aanzien van de poster en stelde enkele vragen over de didactische handleiding. Het team sprak af gedurende een periode te gaan werken met het bijgewerkte plan van aanpak. Ze namen zich voor regelmatig de terminologie van de poster hoofd- en bijzaak te gebruiken, te verwijzen naar stappenplannen en binnen hun lessen gebruik te maken van taalactiverende didactiek. Bovendien probeerden ze te meten of leerlingen vooruitgang maken door te toetsen, te observeren en met leerlingen te praten. In de lessen Nederlands werd het startsein gegeven. De docent besprak de uitslag van de enquête met de leerlingen en legde uit wat de teamaanpak was. De steunkaarten en de poster waren via de elektronische leeromgeving voor alle leerlingen beschikbaar.

Uit de enquête die ik afnam na afloop van de periode van tien weken bleek dat het doel om leerlingen te helpen bij het beter onderscheiden van hoofd- en bijzaken slechts gedeeltelijk was bereikt. Leerlingen merkten wel wat maar niet veel van een gemeenschappelijk aanpak. De helft had het gevoel beter te zijn geworden in het onderscheiden van hoofd/ en bijzaken. Er zat nog te weinig structuur in de teamaanpak en de tijd die we ervoor hadden uitgetrokken bleek te kort. De didactische werkvormen in praktijk brengen, was onwennig en dus lastig. Docenten stellen hun manier van lesgeven niet graag ter discussie. Het tweede doel: het binnen het team gezamenlijk ontwikkelen van taalbeleid stemde meer tot tevredenheid. De bereidheid om verder te ontwikkelen was groot genoeg om samen nieuwe afspraken voor het volgende schooljaar te maken.

Mijn onderzoek heeft aangetoond dat het vanuit een team opzetten van taalbeleid draagvlak onder docenten creëert en voor de leerlingen resultaat oplevert. Teams hebben wel ondersteuning nodig van taalexperts die een voorstel doen voor een aanpak. Ze moeten gefaciliteerd worden in tijd en ruimte voor ontwikkelen, reflectie en evaluatie. Taalbeleid kan alleen succesvol zijn als het regelmatig op de agenda van het teamoverleg staat en als er iemand is die het beleid aanstuurt.

Veel scholen hebben een start gemaakt met taalbeleid maar zijn er niet in geslaagd het beleid te continueren. Goed taalbeleid valt of staat met een sense of urgency, een goede organisatie en een breed draagvlak waarbij alle actoren zich verantwoordelijk voelen voor het resultaat. Taalbeleid in optima forma is gebaseerd op literatuuronderzoek en ervaringen uit mijn eigen onderzoek. Het schetst een beeld van op welke manier taalbeleid optimaal vorm kan krijgen binnen een schoolorganisatie zodat het effect ook op de lange termijn nog merkbaar is.

Anne-Marie Westdorp, januari 2011

